

130 VIII 48

IVAN
OLBRACHT
PRVNÍ
PRŮZY

IVAN OLBRACHT PRVNÍ PRŮZY

ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL

NAKLADATELSTVÍ

PRAHA I, NÁRODNÍ 9

Kčs, váz. 18,70 Kčs (1. 10. 1953)

301-13-1

SPISY IVANA OLBRACHTA
SVAZEK XIII.

PRVNÍ PRÓZY

K vydání připravil R. Havel.

S předmluvou A. M. Piši.

*Vydal Československý spisovatel v Praze r. 1954. Šéfredaktor
Ladislav Fikar. Odpovědná redaktorka Květa Drábková. Tech-
nický redaktor Antonín Dvořák. Korigovala Blažena Quaiserová.*

*30113—1 103.946/54/SV2/—731. Sazba 1. 6. 1954, tisk
20. 9. 1954. PA 11.36, AA 15.26, VA 15.59. Papír
86/112, 221, 80 g. 8 %. Vydání 1. Náklad 20.000 výtisků.
Vytiskly Brněnské knihtiskárny, n. p., základní závod, písmem
Garamond monotype. Podepsáno k tisku 5. 10. 1954 D-06634*

Brož. Kčs 13,—, váz. Kčs 18,70 (1. X. 1953)

...chtím, a když projel písmo, že mají být do výběru po-
... smrti Mistrův zůstalo na mně, abych svazek dokončil,
... byla mi pomocnicí z. Slapáková, která byla o názorech
... svých informována nejlipě z každodenního styku s ním.
... jsem Olbrachtovy pražské prvotiny do tří oddílů,
... je v prvním jsem shrnul prózy převážně fejetonového
... z dalšího se reagovaly na souhlasné politické ná-
... jsem zařazený fejetony těžící ze zkušenosti a z na-
... ků z Rakouska; v třetím konečně jsou delší
... tuší jasný přechod k autorovi Zlých samotářů,
... a Devíti veselých povídek z Rakouska i re-
... (včetně).

Úprava textu byla po autorově smrti nesnadná. Po-
... bylo nutno odstranit ty jevy, kterých užival pod
... jazykové normy, dnes zastaralé a četbu znesnad-
... na -ti, přeměru genitivů nejen záporových, nýbrž
... mnohých slovesech kladných, knižní tvary jest, zá-
... Provedl jsem tyto změny, nedotýkaje se nikde le-
... tické stránky Olbrachtova jazyka, i když jsem
... individuální jazyk autorů tvoří všechny tyto
... ty.

... a povídek jsou původní názvy Olbrachtovy;
... má v Dělnických listech název Ještě dámy,
... al na dřívější fejeton (z 19. 2. 1909) „Nová
...“, zde vynechaný; a název fejetonu Na cvičení,
... l oddílu Reservistovy dopisy je rovněž
... a fejetonů sem zařazených vycházela totiž
... s označením Dopisy z vojny a poslední z nich
... tané knihy „Reservistovy dopisy“.

R. Havel

Předmluva

7

I

Domácký průmysl v Podkrkonoší	21
Spiriti	31
Dva miliony	44
Bum!	49
Logika	56
Vlast	59
Zlo se vrací	63
Mravoučná anekdota	67
Parlament	70
Dámy	75
Popelec	78
V zimě	82
Krev	86
Zvířata	90
Válka	94
Jdou	98
Revoluce	102
Sultán	108
Magenta, Solferino	114

<i>Král</i>	120
<i>Ponocný a Václav</i>	125
<i>Hvar</i>	131

II

RESERVISTOVY DOPISY

<i>Na cvičení</i>	151
<i>Vojenské deníky</i>	155
<i>Šedivé broby</i>	176
<i>Můj pan kaprál</i>	196
<i>Můj přítel Ivan Vorobec</i>	204
<i>Zlý voják</i>	209
<i>Právo stížnosti</i>	216
<i>Historie Emanuela Umáčeného</i>	229
<i>Franc Dobiáš, hrdina udatný</i>	234

III

<i>Loupežník, můj přítel z mládí</i>	247
<i>Historie čepice</i>	257
<i>Hra na pohádku</i>	298
<i>Břemeno</i>	310
<i>Nejkrásnější den života</i>	365
<i>Poznámka vydavatele</i>	391

Všichni, kdo právem lnou k dílu čelného představitele naší vypravěčské prózy, jenž posléze vyrostl v průkopného spoluvůrce socialistické literatury u nás, budou vděční za tento svazek, který Ivan Olbracht dlužil jak jim, tak sobě. Zabírá vesměs práce, jež uvízly v někdejších časopisech a publikacích, zejména dělnických, mimo jiné též jádro knihy, kterou kdys mínil vydat o svých zkušenostech z rakouské vojny, aniž se pak — po ztrátě rukopisu — k tomu záměru vrátil, zaujat zatím už jinými popudy. Nejsou to většinou juvenilie ve vlastním slova smyslu: pravda, jsou tu prózy, jimiž debutoval a z nichž povídka „Břemeno“ naráz prozradila nadání čtyřiašestiletého autora, dále prózy, jež vznikaly souběžně s jeho knižní prvotinou, s povídkami „Zlých samotářů“, ale také práce, jež pocházejí už z let, kdy psal své první dva romány; nejednou se tu taková časová paralelnost zračí též v obdobích motivických. Obepíná tedy tento svazek vlastně celé první období Olbrachtova vývoje od půle prvního desetiletí našeho věku až doprostřed světové války: kromě „Zlých samotářů“ sám až po letech podal jen skrovný výbor ze své tehdejší prózy pěti rakouskými v „Devíti veselých povídkách z Rakouska i republiky“, jako ostatně rovněž tyto „První prózy“ přinášejí ienom klasobraní, a to podle přání samého autora, důsledně sebekritického. Nicméně i tak seznámí s Olbrachtovou jiskrnou vídeňskou feuilletonistikou a spolu ukáží, že se již od mládí znal jak ve vyprávění pro děti, tak zejména

roviii 42

hl Milan Hegar
Alois Chvála

v slohu reportáže, jímž od počátku mířil k novinářskému metier. Dokresluje tedy obraz prvního období Olbrachtovy dráhy, lidské i tvůrčí — už tím, že blíže osvětlí trojiť okruh jeho tehdejší zkušenosti i tematiky: rodné Semilsko, vídeňská léta, pobyt na vojně — přispívají stránky tohoto svazku k poznání samých kořenů Olbrachtovy osobnosti a znovu dokumentují ústrojnost i logiku jeho dalšího vývoje. Neboť už v nich se jeví základní rysy Olbrachtova tvůrčího naturelu i postupu.

Zajisté, rovněž on by byl uměl spřádat ty „bry na pohádku“, ve kterých se zblížela tehdejší novoromantika a jejichž zálibu ve fantasijní stínobře a ornamentální květomluvě zde vlastně rozmarně zparodoval, kdyby se ovšem jeho tvůrčí úsilí již od mládí neneslo směrem právě opačným, jakým osobitě navázal na progresivní tendence díla otce, díla Antala Staška. Již v obou povídkách zřetelně semilského koloritu, „Břemeno“ a „Nejkrásnější den života“, představil se Ivan Olbracht jako vypravěč ven a ven realistic-
ký, jemuž ide o samu životní skutečnost, o její pravdivé zobrazení, společensky typické i kritické. Již oba ty maloměstské příběhy, jejichž rozdílné ladění jako by značilo dvojí tvář těžce mince, prozrazují důvěrnou znalost společenské skutečnosti, v níž se dějství. A jak už tenkrát ji Olbracht přímo studoval, toho usvědčujícím dokladem jsou obě rané reportáže dílem z krkonošského podhůří, k němuž měl blízko otcovým původem, dílem z rodného Pojizeří: jedna pojednává — ve stopách Staškových — o duchařských „blouznivcích našich hor“, druhá o odumírání domácí výroby na nich. Uhrnem tyto iuvenilní povídky a reportáže napovídají, iak obojí to poznání, ať zkušenost maloměstského bytí, ať poznání lidového údělu a charakteru, vydatně přispělo k tomu, že se jejich autor už od jinošských let znal

k socialismu a hlásil k dělnickému hnutí. Ale zároveň: jak právě s této pozice dospíval k hlubšímu pohledu na společenskou skutečnost a k zásadnímu soudu o ní. Ve vyprávění o „historii čepice“, které se iak slovesnou úrovní, tak duchem i posláním diametrálně lišilo od tehdejší dětské literatury u nás, podal přímo kredo svého socialistického smýšlení, ať tam v jeho duchu vzýval práci jako jedinou vpravdě hodnotu člověka, ať malému čtenáři názorně objasňoval její kapitalistické vykořisťování. A obdobně již v obou raných reportážích ukazoval, jak osudně je lid pohorského kraje závislý svým údělem na výrobní anarchii kapitalismu a odsuzován k bídě samým jeho systémem; jestliže přitom bez sentimentality nabližel — v souzvuku se svým socialistickým nazíráním — nutnost i progresivnost industrialisace, už tam spolu s dočasností jejího kapitalistického rázu dovozoval i nutnost uvědomělého a organisovaného boje pracujících proti třídnímu útisku.

Nedílně tak už od mládí splýval v Olbrachtově bytosti láskyplný vztah k člověku a světu s dychtivým zájmem o životní skutečnost a s odporem proti jejímu společenskému zlořádu. Necht vykládal opojení pohorského lidu nad chvilkovou konjunkturou pocitem zadostučinění, nebo jeho oddanost spiritistické pověře žíznil po spravedlnosti, tu i tam spojoval hlubší porozumění pro taková hnutí, vyvěrající právě ze sociální křivdy a bídy, s kritickým postřehem o politováníhodné neuvědomělosti, o blouznivčí trpnosti těch, kdo jim podléhali. A již tehdy se tato mužná láska k pracujícím lidu u něho pojila s kritickým pohledem na svět buržoasní společnosti, ať v obou citovaných povídkách znázorňoval ironickou tragikomiku lidského osudu v područí jejich moralistních předsudků a hůř: ve vleku majetnických instinktů a zásad, převádějících lidský vztah a cit na peněž-

níbo jmenovatele, anebo si satiricky bral na mušku typus maloměstáka s jeho lidskou nicotností, společenským příživnictvím, mravní bezpáteřností, pranýřuje ho přímo jako škodnou národní povahy a cti. Jak v těchto, tak i v ostatních „prvních prózách“ Olbrachtových je opětovně zřejmo, že nevyhledává a nevytváří postavy tak či onak jen individuálně zajímavé, nýbrž právě společensky typické, a spolu: jak přitom pohled do hlubin a záhybů lidského nitra slučuje s citem pro psychologii hromadných hnutí.

Kritické poznání společenského zla bylo Ivanu Olbrachtovi od začátku souznačné s vnitřní potřebou aktivní účasti v boji proti němu — to ho přivedlo na novinářskou dráhu, kterou sedmadvacetiletý zabýval ve vídeňských „Dělnických listech“. Na feuilletonech, jež z jeho pera tehdy přinášel dělnický deník české menšiny, je patrné, jak se Olbrachtova společenská kritika rostoucí měrou zpevňuje třídním hlediskem a jak zároveň nabývá účinné bojovnosti; ať už se projevuje mužným pathosem anebo — častěji — ironickým vtípem a satirickou notou, ať Olbrachtovi už tenkrát nechyběl ani humorný úsměv nad slabostmi a směšnostmi příliš lidskými. Jestliže ho novinářské povolání bezpochyby přitahovalo vyhlídkou na úzký a ustavičný styk s životní skutečností a se společenským děním, sama Vídeň zřejmě lákala jeho zvědavost na nová a nová prostředí: vskutku jeho feuilletony odtamtud působí už tím, jak uniká do jejího genia loci, jak se mu daří vyvolat její speciální ovzduší a kolorit, znázornit její příznačné scenerie a typy. Především se tam arci ocitl v prostředí tébož dvojediného zápasu, jaký v rodném jeho Pojizeří sváděl český lid s útlakem jednak sociálním, jednak a zároveň národnostním, zápasu tady o to těžšího, že se vedl na půdě izolované menšiny. Nuže, právě to bylo charakteristické na těchto vídeňských črtách

Olbrachtových, že na jejím příkladě názorně osvětloval, jak se násilné odnárodňování uskutečňuje pomocí společenského bezpráví, je přímo jeho součástí; přitom ovšem směřoval proti buržoasnímu nacionalismu zásadně, i českému ať persifloval pražské pouliční srážky s provokujícími buršáky a demagogii šovinistické lžilogiky, nebo účtoval s tehdejšími státoprávníctvím, s jeho jen geografickou představou vlasti, znaje se zároveň k mezinárodní jednotě proletariátu. A jestliže příkladem z pojizerského domova demonstroval — v sarkastické polemice s Roseggrovou výzvou ke sbírkám na německé školy v jazykově smíšených územích, kde bylo jejich posláním leč germanisovat —, jak pošetile marné je násilné odnárodňování, ledaže jen rozněcuje šovinismus i u těch, proti nimž směřuje, na samé Vídni konkrétně dokazoval, jak ještě hůř se mstí svým původcům: že přivádí do jejich řad právě jen méněcenné živly, které v nich už vykonají své dílo. A nadto: že sama hmotná i mravní bída, k níž kapitalismus odsuzuje oběti svého útisku, má vzápětí vzrůstající kriminalitu, která jen zesiluje a uspiňuje rozklad jeho světa; neboť „zlo se vrací“ v bludném kruhu, příznačném pro kapitalistickou společnost.

Tak a podobně poskytl frivolní, svěťácké velkoměsto na Dunaji Olbrachtovi pohled až na dno sociální křivdy a bíd. Odtud nyní vyvěrají jeho konkrétně pádné obžaloby kapitalismu, vášnivě invektivy proti nelidskému cynismu vykořisťovatelů, ale spolu s tím i britký posměšek na účet těch, jejichž typus mu příslovecně ztělesňoval „der dumme Kerl von Wien“, ať německý nebo český: na účet šosáckých ctitelů buržoasního světa. Zato kvituje s tím větším potěšením situace, kdy život sám jako by se živelně vyléval z hrází buržoasního společenského pořádku, a s netajenou sympatií poblíží na bytosti, které dovedou vzpurně udeřit ve tvář jeho

blabohytné počestnosti nebo navzdory jeho zákonům si urvat cenu života. Jako ve „Zlých samotářích“ i zde se těmi anar-chistickými akcenty individuální vzpoury ozývá už tenkrát Olbrachtovo revoluční citění; uchýlovalo se k nim z nezbytnosti v době, kdy dělnické hnutí v Rakousku, jmenovitě politika socialistických stran, čím dál víc zabíralo do oportunismu, jak to Olbracht sám viděl právě ve vídeňském prostředí a na svém novinářském působišti.

Obráží se arci toto citění také tam, kde feuilletonistovým podnětem a námětem byla Vídeň jako hlavní a sídelní město habsburské monarchie, sám symbol nesvobody národů, a jako jedno z ohnisek politického života evropského i domácího. Je si ovšem třeba zpřítomnit jeho tehdejší situaci, aby se zcela porozumělo smyslu autorových vět, nejenou jinotajnému, jejich aktuálním narážkám, zjevným i skrytým, a ironickým šlehům na dvoji troji adresu. Na příklad: když uvádí — obíraje se mravní méněcenností českých odrodilců — poněkud jména Bielohlawek, Kunschak, Prochaska, je třeba vědět, že se tak jmenovali neblaze proslulí politikové rakouskoněmecké křesťanskosociální strany, klerikální a antisemitské, právě nositelky vídeňské germanisace. Anebo: když si představuje obdobu tehdejší mlado-turecké revolty v Rakousku, mluví ta groteska nejen proti němu, proti jeho armádě a šlechtě a církvi, ale zároveň proti reakční politice českých — i německých — buržoasních stran, jejichž známé tehda představitele si konkrétně bere na mušku; nadto však tkvěl ironický osten už v samé kon-frontaci „nemocného muže na Bosporu“, jak bylo Turecko tenkrát známo, s rakouským mužem na Dunaji! Rovněž i en na pozadí tehdejší situace se pochopí, kolik nejen šíravého vtípu, ale i odvahy a důvtípu bylo ve feuilletonech, kde Olbracht podobiznou cařihradského sultána de facto kreslil

portrét Františka Josefa, a to takřka pod okny císařského bradu, nebo kde si jedním a týmž dechem dobíral — v době habsbursko-hobenzollernské aliance a protisrbských kampaní — Viléma II. a bělehradského Karadorděviče, proti nimž mu imponoval jedině habešský náčelník z panoptika!

Leccos tu zazní ozvěnou povědomé noty: ano, Olbracht tu nejednou navazoval na tradici havlíkovské satiry nejen co do ducha, ale i co do způsobu a prostředků. Sám erudicí historik, nadarmo nevzpomínal — s průhlednou tendencí — ani italských bojů za národní osvobození; a jestliže přitom zdůrazňoval — tam i jinde — že jedině lid je skutečným tvůrcem dějin, vskutku nemohl mít leč kousavý posměch pro feudální veteš dynastické maškarády, třebaže rovněž na oko, před censorem, připisoval na vrub jenom „pseudofilosofům, pseudopolitikům a pseudohistorikům“ přesvědčení, jak žádoucí by ji bylo smést v zájmu svobody a pokroku. A obdobně: tropí-li si smích z vídeňského Reichsratu, zřejmě už tehdy nemá iluze o buržoasním parlamentu vůbec; ale spolu s ním, kouzla zbaveným, předvádí české poslance měšťáckých stran, jak vypadají v nedbalkách jeho zákulisí, za větrem, zatím co se doma před voliči holedbají v póze brdinných zastánců národních práv. Hrdě a pádně odmítal Olbracht sentimentalitu krokodýlích slz, jež buržoasní nacionalisté prolévali v Praze nad osudem vídeňské menšiny, aniž byli ochotni konkrétně jí pomoci politickým činem. A pitvorně komickou figurkou leškonického starosty, jenž obáněje se na jedné straně Husem a Žižkou, na druhé patolizalsky antišambruje na místodržitelství a po ministerstvech, přidržel zrcadlo samému oportunismu české buržoasie, která se pokoušela černožlutou „pozitivní“ politiku třídních zájmů zastřít vlasteneckými hesly. Ale právě tak demaskoval i planost maloměšťáckého antimilitarismu obdobně typic-

kou postavou svého „pana kaprála“, jenž má plná ústa antimilitaristických frází, zároveň „žere vojnu“, jednak ze samolibosti, jednak z chytrácké starosti o vlastní kůži.

Vídeňskému novináři se však zblízka naskytl pobled i do hazardní hry imperialistické politiky, jejíž ovzduší valem houstlo vzrůstajícím mezinárodním napětím, které už tenkrát brozilo výbuchem. Jestliže Olbrachtova vypravěšská fantasie v takových chvílích evokovala přímo výjevy příštího krveprolití, tedy ovšem jediné tak, aby dělnickým čtenářům vstřípla názornou představu o jeho nesmyslnosti v dvojnásob cizích, ano nepřátelských službách jednak monarchie, jež byla vězením národů, jednak kapitalistické expanse. A zároveň: vycházejí z očitého poznání, ze zkušenosti prožité v liberecké a tereziánské posádce, podrobil Olbracht pronikavému rozboru a soudu sám nástroj i chloubu vídeňské imperialistické politiky, rakouský militarismus. Značice pendant k antimilitaristickým slokám Fráni Šrámka, Olbrachtovy reportáže a příběhy z rakouské vojny odvážně nastavily pravdivé zrcadlo — nejednou satiricky vyduť — celému jejímu tupému a otupujícímu systému, hledícímu proměnit své oběti v nadšené poddané a v bezduché otroky bez lidských práv, bez lidské důstojnosti. Příznačně se přitom autor těchto „reservistových dopisů“ přiznával k vývoji, jaký sám zatím urazil: jak se ho nyní zmocňuje pocit vnitřní samoty a cizoty uprostřed těch českých hochů ve vojenském stejnokroji, kteří sentimentálně hýčkají své utrpení, místo aby tak či onak čelili otrockému údělu, jemuž nejednou posléze podléhají, ačli si na něm dokonce nezakládají. Ano, i tentokrát hleděl Olbracht k hlubším příčinám takových úkazů, ale soudil je nesmluvně; kolik hořkosti bylo v slovech, kterými nad nimi dával za pravdu německým důstojníkům, když pohrdali českým muž-

stvem! Zato přímo se zadostučiněním přijímal vše, co ten právě tak nelidský jako idiotský systém jakkoli negovalo, nebo čím se zdařile sabotoval sám; zaznamenával s vřelou účastí osudy těch, kdo se mu vzepřeli ať vědomě nebo mimovolně; s bodavou ironií znázorňoval výjevy hned tragické, hned komické, kde se obnažovala všechna jeho brutalita nebo se nehorázně blamovala, střetajíc se s elementárním lidstvím bytostí vyznačených naivitou dětství ať fyzického, ať duševního. A situacemi, kdy prostoduše entusiastické plnění rozkazů dokonale přivádělo militaristický mechanismus ad absurdum, předjímal Olbrachtova satira — jmenovitě v grotesce o příkladném vojínu Umáčeném — vlastně už typus Haškova Švejka; ne náhodou ho pak právě autor „reservistových dopisů“ první u nás docenil.

Zaujímou však tyto Olbrachtovy reportáže a příběhy z rakouské vojny už také tím, jak se tam pohybuje v prostředí bromadného života, jak je prožívá a zkoumá a zachycuje, ať kreslí jeho rozličné typy nebo si všímá jeho kolektivní psychologie, střídaje notu hned reportážní, hned vypravěšskou. I působí tak jejich cyklus, na jehož knižní vydání sám kdysi pomýšlel, jako raná anticipace autorovy románové reportáže z ostravského vězení — pocit, jenž se tím důtklivěji dostaví nad kapitoly, jež Olbracht zasvětil ovzduší a osudu za živa mrtvých v žalářních kobkách tereziánských kasemat. Je to jen o doklad víc, jak vězeňský svět a úděl přitahoval vypravěče „Zamřížovaného zrcadla“ dávno dřív, nežli sám ho zakusil, ano jak samo vězení, ať jako skutečnost nebo symbol, bývalo hlouběji příznačným motivem spisovatele, který se od začátku opětovně zamýšlel nad vztahem člověka ke společnosti, zaněcoval se jeho vzpourou proti společenskému pořádku, obíral otázkou zločinu a trestu. Ozvou se však v těchto „Prvních prózách“

i jiné Olbrachtovy leitmotivy, ať na příklad znepokojující bádatelka zákeřné zvěsti osudu, jež tragicky poznamená los člověka bez jeho viny, otázka povědomí i ze „Zlých samotářů“ i z „Žaláře nejtemnějšího“, nebo sám problém zla, jež jednou vyvoláno neúprosně se vrací v netušené podobě a souvislosti, motiv, jenž se poté rozezná v „Podivném přátelství herce Jesenia“. Ale sahají takové analogie i za hranice tohoto období Olbrachtovy dráhy. Vždyť týž postoj, kterým kdys na vojně soudil ty, kdo se místo odporu se sentimentální samolibostí zhlíželi ve svém utrpení, zaujímá po letech i v cele ostravského vězení. A otázka „Kterak by bylo lze žítí potom?“, jakou na jeho skepsi odpovídali kerkoňští duchovní, zazní mu drahně let později takřka doslovně z úst karpatských chasidů. Nejsou to však jen tyto a podobné motivy, jež na stránkách „Prvních próz“ dokládají myšlenkovou jednotu Olbrachtovy osobnosti, ústrojnou spojitost jeho vnitřního světa, vývojovou kontinuitu jeho díla. Čteme-li tu na příklad kapitoly z autorova hvarskeho pobytu, lze na nich nejen změřit, jak zatím vyžrál od raných reportáží z domova, ale zároveň se odtud vine už přímá cesta k jeho mistrným reportážím ze Zakarpatské Ukrajiny: značí ty kapitoly jejich předzvěst pro sám způsob a postup, kterým se Olbracht zmocňuje cizokrajného, namnoze ještě patriarchálního bytí dalmatského ostrova pohledem jak mnohostranným, tak prohloubeným, ať vyvolává jeho dějinnou minulost nebo přírodní kouzlo, ať se obírá povahou a mravem obyvatel nebo jejich obživou, ať zkoumá jeho hospodářské podmínky nebo politické poměry.

Povídky, feuilletony, reportážní studie — tak se již v těchto „Prvních prózách“ obráží mnohotvárnost Olbrachtova slovesného nadání. A zároveň se v nich očitě zračí, jak se ty rozličné vlohy a tendence u něho nejen družily, ale

i plodně násobily. Již zde se rýsuje profil jeho tvůrčí osobnosti, v níž se básník člověka a přírody, samého života, jež znal vdechnout různorodým postavám a znázornit v rozmanitých prostředích, nerozlučně pojil se společenským kritikem a bojovníkem, dar vypravěčské fantasie, syčené novinářsky zvědavým postřehem skutečnosti, s myslitelskou schopností, hledící k podstatě otázek a k hlubší souvislosti jevů. Všude je tu zároveň patrné, jak Olbrachtova důvěra v život a člověka je nejužší spjata s jeho revoluční vírou společenskou, jak odtud pramení mužný jas jeho nitra a pohledu i tváří v tvář silám zla a osudům tragickým. A již tady se rozvíjí jeho nevšední umění slova, bohatého a spolu jádrného, hutného i pružného, nadaného jak reliefní názorností, tak přímo dramatickou bezprostředností. Nad svou cenu dokumentární značí tedy tento svazek „prvních próz“ živou součást Olbrachtova díla, ba nejednou stránkou náleží k samému jeho jádru.

A. M. Piša

rdce jako kladivem.
hradu.
ydechnout.
nají... Ano, znají jej!“

Otiskujeme výběr z prvních prozaických prací Ivana Olbrachta, jež vycházely od r. 1906 do r. 1915 ve Zvonu (Hra na pohádku, Břemeno 1906), v Rudých květech (Domácí průmysl v Poděrkonoší, Spiriti a Nejkrásnější den života 1908), v Koprivách (Historie Emanuela Umáčeného 1909), v Dělnickém kalendáři československé strany sociálně demokratické (Loupežník, můj přítel z mládeži 1915) a především ve vídeňských Dělnických listech (všechny ostatní), v jejichž redakci Olbracht působil od r. 1909 do r. 1916, kdy přešel do redakce pražského Práva lidu. V Dělnických listech vycházely pod čarou nebo v příloze Besídka většinou v roce 1909; z roku 1910 jsou prózy Dámy a Popelec; Právo stížnosti a Franc Dobiáš, hrdina udatný, jsou z roku 1913 a konečně Hvar z roku 1914.

Myšlenka sebrat tyto prózy a zařadit je do Spisů Olbrachtových vznikla při sedmdesátinách Olbrachtových, když se pořádala v Národním muzeu výstava národních umělců Ivana Olbrachta a Marie Majerové. Myšlenky se ujala soudružka Lydie Šlapáková, sekretářka Olbrachtova v tehdejším ministerstvu informací, která všechny Olbrachtovy příspěvky z těchto let opsala a dávala Olbrachtovi číst. Olbracht se na vydání knihy těšil, neboť druhá její část (Reservistovy dopisy) tvořila jádro knihy, kterou Olbracht sám připravil, ale jejíž rukopis se ztratil při bojích o Lidový dům v prosinci r. 1920. Olbracht pročítal opisy svých prvních prací ještě v nemocnici koncem léta 1952, kde jsem s ním naposled o uspořádání knihy mluvil; mým úkolem bylo pořídit výběr a jazykově jej upravit. Některé prózy vyloučil

Olbracht sám, u jiných projevůl přání, že mají být do výboru po-
jaty. Po smrti Mistrově zůstalo na mně, abych svazek dokončil,
a i tu byla mi pomocníci s. Šlapáková, která byla o názorech
Olbrachtových informována nejlépe z každodenního styku s ním.

Rozdělit jsem Olbrachtovy prozaické prvotiny do tří oddílů,
a to tak, že v prvním jsem shrnul prózy převážně fejetonového
rázu, které z valné většiny reagovaly na současné politické udá-
losti; v druhém jsou zařazeny fejetony těžící ze zkušenosti a zna-
losti vojenského života z Rakouska; v třetím konečně jsou delší
povídky, které tvoří jasný přechod k autorovi Zlých samotářů,
Žaláře nejtemnějšího a Devíti veselých povídek z Rakouska i re-
publiky (Bejvávalo).

Jazyková úprava textu byla po autorově smrti nesnadná. Po-
dle jeho přání bylo nutno odstranit ty jevy, kterých užíval pod
tlakem soudobé jazykové normy, dnes zastaralé a četbu znesnad-
ňující: infinitivy na -ti, přemíru genitivů nejen záporových, nýbrž
užívaných i po mnohých slovesech kladných, knižní tvary jest, zá-
jmeno an a pod. Provedl jsem tyto změny, nedotýkaje se nikde le-
xikální a stylistické stránky Olbrachtova jazyka, i když jsem
si vědom toho, že individuální jazyk autorův tvoří všechny tyto
složky dohromady.

Názvy fejetonů a povídek jsou původní názvy Olbrachtovy;
jen fejeton *Dámy* má v Dělnických listech název *Ještě dámy*,
poněvadž navazoval na dřívější fejeton (z 19. 2. 1909) „Nová
feministická teorie“, zde vynechaný; a název fejetonu *Na cvičení*,
který je náš. Titul oddílu *Reservistovy dopisy* je rovněž
Olbrachtův; většina fejetonů sem zařazených vycházela totiž
v Dělnických listech s označením *Dopisy z vojny* a poslední z nich
s podtitulem: *Z chystané knihy „Reservistovy dopisy“*.